

ském světě. V případě německé učitelky afghánského původu, která učila s šátkem, vyzývá tentýž symbol k redefinici povahy veřejného pracovníka. Podle soudu zákaz šátku neplyne z ústavy, ale volnost v určení pravidel byla ponechána zemským parlamentům, které jej zakázaly. Další případ se týká volebního práva cizinců, zároveň ale trvalých obyvatel, v komunálních volbách ve spolkových zemích na severu Německa. Tento spor se rozvinul v zásadě kolem definice lidu – jestli má být definován skrze národní identitu jako *ethnos*, nebo jako politické společenství spojené sdíleným prostorem a odpovědností, tedy *demos*. Tyto případy demonstrují „demokratické iterace“, intenzivní rozpravy o poměru mezi silnými lokálními a národními identitami evropských demokracií a univerzálními právy, reprezentovanými nároky těch, kteří jsou jiní, ale nechtějí být jen druzí.

Vize kosmopolitního uspořádání předložená Seylou Benhabib v této práci není radikalizovaným liberalismem, který všechny rozdílnosti komunit a jejich historií ignoruje a hranice v zásadě rozpouští. *Demos*, který je základem demo-

kracie, potřebuje hranice vymezující členství. Ty však musejí být porézní, přístupné pro lidi hledající lepší život nebo pouhou jeho záchranu. Jak úplná rozvolněnost, tak i opevněný hrad ničí demokratickou identitu. Střední stav mimo oba extrémy nazývá kosmopolitním federalismem.

Jedním z principů demokratického vývoje je rostoucí uznání všech dosud opomíjených či ponížených skupin a jedinců. Toto uznání spočívá v přiznání práv a důstojnosti svobodných členů společenství. Seyla Benhabib v této práci dovedla s velkou erudicí tematizovat a obhájit nárok na uznání pro jednu z nejohroženějších skupin světové společnosti, kterou jsou lidé žijící v cizí zemi (učinila tak s vhlédem, který možná plyne také z faktu, že sama žije mimo zemi svého původu). Rámec, který navrhla, teoreticky zakotvuje nejenom práva těchto lidí, ale bere v úvahu i potřeby přijímajících společenství. Ukazuje možnost, jak se v čase nepochybně komplikovaných proměn mohou různé skupiny vzájemně přizpůsobit, aniž by se opakovaly všechny hrůzy minulých staletí.

SLEPÁ ULÍČKA SPRAVEDLNOSTI MEZI SOCIÁLNÍ ROVNOSTÍ

A KULTURNÍ ODLIŠNOSTÍ V TEORII NANCY FRASER¹ / Zuzana Uhde

FRASER, NANCY. 1997. *JUSTICE INTERRUPTUS: CRITICAL REFLEXIONS*

ON THE „POSTSOCIALIST“ CONDITION. NEW YORK & LONDON: ROUTLEDGE.

V následujícím textu představuji knihu významné současné kritické teoretičky Nancy Fraser. Ačkoli je její kniha *Justice Interruptus* staršího data, pokládám za přínosné recenzovat ji v češtině i s určitým časovým odstupem, a to tím spíše, že česká veřejnost měla možnost se seznámit s její teoretickou koncepcí prostřednictvím nedávno vydaného překladu knihy *Přerozdělování nebo uznání?*, kterou Nancy Fraser vydala v roce 2003 se svým teoretickým oponentem a diskusním partnerem Axelem Honnethem. Rámec knihy *Justice Interruptus* tvoří poukaz na dilema spravedlnosti v „post-

socialistické“ éře a snaha o jeho překonání prostřednictvím integrativního přístupu, který by do sebe zahrnul jak distributivní paradigma, reprezentované tradičními koncepcemi sociální rovnosti, tak paradigma uznání, reprezentované multikulturní politikou difference. Koncepce „postsocialistické“ situace Fraser slouží pro vytyčení aktuálního rámce politicko-teoretických úvah, přičemž odkazuje na tři její základní rysy: 1. absenci přesvědčivého pojetí emancipačního společenského projektu, 2. obecné oddělení kulturní politiky uznání a sociální politiky přerozdělování a 3. fragmen-

vyšších pozicích již od počátku transformačního období, což umožnilo vytvořit určitý precedens. Nicméně i přesto jsou v Litvě vztahy mezi pohlavími v politice stejně jako jinde ovlivňovány fenoménem tokenismu, kdy jsou ženám přidělovány genderově stereotypní oblasti jako rodinná a sociální politika či vzdělávání, a ženy tak v parlamentu zaujímají postavení „druhých mezi prvními“.

Explicitně kvótám byly věnovány dva poslední příspěvky konference přednesené Leou Sgier z ženevské Faculté des sciences économiques et sociales a Mariette Sineau z Centre de recherche politique IEP. První z nich se věnovala srovnání debaty ohledně kvót a jejích výsledků ve Francii a Švýcarsku na základě odlišného ideologického pozadí politických systémů těchto dvou vyspělých zemí, které do značné míry určovalo rovněž odlišnou argumentaci proti kvótám. Závěrečný příspěvek Mariette Sineau byl zaměřen na politickou situaci ve Francii, kde jsou kvóty interpretovány jako protiklad republikánských principů a kultury univerzalizmu. Nicméně v souvislosti s oslabením národního státu a krizí reprezentace byl nakonec v roce 2000 přijat zákon, který zahrnoval rovněž mechanismus kvót. Jeho dodržování mělo být garantováno systémem sankcí při nedodržení předepsaného poměru mužů a žen na kandidátních listinách. Srážky státního příspěvku jsou ovšem pro strany nedostatečnou motivací a paradoxně tak v Národním shromáždění v posledních volbách došlo k dalšímu snížení počtu žen. Nicméně, jak uzavřela Sineau, i neefektivní zákon může mít symbolický vliv.

Závěrečného shrnutí se ujala Marie Čermáková, ředitelka Sociologického ústavu AV ČR, která vyzdvihla zejména význam interdisciplinárního zkoumání dané problematiky a přínos komparativních analýz. Trefně rovněž vystihla jediný společný bod argumentů proti kvótám, jímž je skutečnost, že jsou proti. Odmítnutí kvót je v různých zemích odvozováno a zdůvodňováno jinými principy a na základě zcela odlišných úvah, které často systematicky popírají efektivnost tohoto prostředku pro prosazení rovnosti v politickém zastoupení žen a mužů. Je proto zcela na místě ocenit uspořádání konference Gender a politika v rozšířené Evropě, která po-

tarizaci požadavků rovnosti kvůli rychle rostoucím materiálním nerovnostem (s. 3). Fraser kritizuje zejména pojetí kultury a ekonomie jako vzájemně protikladných sfér společenského života a interpretaci paradigmatu přerozdělování a paradigmatu uznání jako neslučitelných. Podle ní tyto dimenze odkazují na zásadní aspekty spravedlnosti, které nelze přehlédnout – paradigma přerozdělování tematizuje třídní nerovnosti a materiální nespravedlnosti přehlížené paradigmatem uznání, naproti tomu paradigma uznání se zabývá institucionálními nespravedlnostmi a kulturním zneuznáním, které jsou potlačovány v rámci paradigmatu přerozdělování. Oba druhy nespravedlností mají ovšem zásadní význam, Fraser proto zdůrazňuje, že každá koncepčně nosná teorie spravedlnosti se musí zabývat oběma těmito analyticky odlišnými, nicméně prakticky provázanými aspekty spravedlnosti současně. Politický projekt postsocialistické éry navíc musí vzít v úvahu zmíněné tři základní rysy a nabídnout „přesvědčivé pojetí radikální demokracie“, které by představovalo alternativu k současnému sociálnímu řádu.

V první kapitole „Od přerozdělování k uznání? Dilema spravedlnosti v postsocialistické éře“ Fraser rozvíjí vlastní dvoudimenzionální teorii spravedlnosti, která rovnoměrně bere v úvahu jak ekonomicky založenou nespravedlnost v podobě nedostatečného přerozdělování, tak institucionálně vytvářenou statusovou nerovnost a zneuznání. Tento svůj přístup Fraser aplikuje ve třech rovinách: morálně-filozofické, sociálněteoretické a politickoteoretické. Svou kritiku egalitárních teoretiků a teoretiček i teoretiků a teoretiček uznání Fraser opírá o analýzu bivalentních kategorií, jako jsou gender či „rasa“. Kategorie genderu (stejně jako „rasy“) v sobě podle ní propojuje jak socioekonomické nespravedlnosti spojované s třídním vykořisťováním, tak kulturní nespravedlnosti asociované se zavrženými či opovrhovanými sexuálními orientacemi. Aby bylo tudíž dosaženo genderové spravedlnosti, musí dojít k restrukturalizaci politické ekonomie a k eliminaci nerovné distribuce zdro-

jů, zároveň musí být odstraněno institucionalizované znevážení a musí být změněny kulturní normy tak, aby umožňovaly uznání všech lidských bytostí. „Samozřejmě, tyto dvě stránky nejsou striktně odděleny. Naopak se překrývají a vzájemně se dialekticky upevňují, neboť sexistické a androcentrické kulturní normy jsou institucionalizovány státem a ekonomikou a ekonomické znevýhodnění žen omezuje ženský „hlas“ a zabraňuje rovné participaci na utváření kultury, ve veřejné sféře či každodenním životě. Výsledkem je bludný kruh kulturního a ekonomického podřízení“ (s. 21)².

Fraser dále v této kapitole analyzuje aspekty spravedlnosti s ohledem na politickou orientaci, přičemž rozlišuje mezi afirmativní a transformativní politickou orientací, a to jak ve vztahu k přerozdělování, tak ve vztahu k uznání. Jako paradigmatický příklad afirmativní strategie v přerozdělování Fraser uvádí liberální sociální stát, který ve skutečnosti vytváří zneuznání svým zaměřením na pouhé povrchové přerozdělení zdrojů. Naopak jako paradigmatický příklad transformativní strategie jí slouží socialismus, neboť se soustřeďuje na zásadní restrukturalizaci výrobních vztahů a vlastnictví výrobních prostředků. S ohledem na uznání Fraser uvádí jako paradigmatický příklad afirmativní strategie multikulturalismus hlavního proudu, který ponechává nedotčeny symbolické struktury podporující zneuznání opovrhovaných skupin a usiluje pouze o povrchové přerozdělení respektu. Paradigmatickým příkladem transformativní strategie je podle ní dekonstrukce, která destabilizuje zavedené binární opozice a tím také skupinovou diferenciaci. V obou ohledech jsou afirmativní strategie nedostatečné, Fraser proto obhajuje transformativní strategie jak přerozdělování, tak uznání. Nicméně ve svých pozdějších pracích Fraser dochází k závěru, že tato distinkce není absolutní, nýbrž kontextuální, přičemž si zároveň uvědomuje složitou prosaditelnost transformativních strategií. Začíná proto prosazovat koncept „nereformistických reforem“, který „na jedné straně zaručuje identity lidí a uspokojuje některé jejich potřeby – tak, jak jsou interpretovány v exis-

skytla prostor jak pro prezentaci aktuálních otázek a problémů, tak pro veřejnou diskusi ohledně zastoupení žen v politice, která v České republice stále chybí.

KONFERENCE O RODINĚ A VZTAZÍCH / Marcel Tomášek

25. října 2005 se na Edinburské univerzitě uskutečnila konference organizovaná tamějším Centrem pro výzkum rodiny a vztahů (Center for Research on Families and Relationships, CRFR). Účelem konference bylo představit aktuální kvalitativní výzkum v oblasti rodiny a vztahů realizovaný ať již v rámci akademického sektoru, nebo mimo něj badateli a badatelkami v počátcích svého institucionálního působení. Konference měla tři základní sekce, sekci zaměřenou na vztahy mezi rodiči a dětmi a na rodičovství a práci, v jejímž rámci byl jeden z panelů zaměřen výhradně na otcovství, druhá sekce, které předsedala Prof. Lynn Jamieson z CRFR, byla zaměřena na problematiku mládí, přátelství a identit, zahrnovala panel věnovaný speciálně identitě singles a panel, který se soustředil na související otázku měnícího se charakteru vztahů a identit. Právě v rámci tohoto panelu byla prezentována česká problematika, příspěvek Marcela Tomáška (IVRIS FSS MU) „Alone, but not entirely so; the rise of alternatives to traditional relationships in the Czech Republic“ představil výsledky kvalitativního výzkumu nesezdaných a nekohabitujících jednotlivců v ČR. Prezentace především v návaznosti na předešlý panel věnovaný singles způsobila určitý rozruch, především v souvislosti s relativně jednoznačným rozlišením charakteru bariér bránících jednotlivcům v etablování vztahu (ekonomické a kulturní) a přisouzením rozhodující role kulturním faktorům. Právě prezentovaný transformační společenský kontext změn, který činí působení a rozlišení těchto faktorů snazším, za-

tujících rámcích uznání a přerozdělování, na druhé straně uvádí do pohybu trajektorii změn, které mají v delším časovém horizontu za následek radikálnější reformy“ (Fraser, Hrubec 2004: 881). Nereformistické reformy tak kombinují radikální obsah transformativních strategií s jednodušším prosazením strategií afirmativních.

V první části knihy Fraser dále předkládá kritiku současného sociálního státu, který je podle ní založen na již neplatném genderovém řádu souvisejícím s představou rodinného příjmu. V kapitole „Za hranice rodinného příjmu. Postindustriální myšlenkový experiment“ Fraser srovnává *model univerzálního živitele/ky* („universal breadwinner model“), který klade důraz na podporu ženské zaměstnanosti prostřednictvím poskytování služeb státní péče, s *modelem rovnocenného pečovatele/ky* („caregiver parity model“), který podporuje neformální péči pomocí státem poskytovaných přídatků pro pečující. Nicméně podle Fraser ani jeden z těchto modelů nerespektuje komplexní povahu genderové spravedlnosti, která vyžaduje jak genderovou rovnost, tak uznání genderových odlišností.³ Fraser proto navrhuje alternativní koncepci sociálního státu založenou na *modelu univerzálního pečovatele/ky* („universal caregiver model“), který kombinuje oba uvedené modely a zároveň odpovídá moderním podmínkám postindustriálních společností. *Model univerzálního pečovatele/ky* vyžaduje novou interpretaci mužských rolí a radikální reorganizaci pracovního života ve společnosti. Tato alternativa, která reálně podporuje genderovou spravedlnost, by vedla k dekonstrukci genderu, neboť staví „současné ženské životní vzorce jako normu pro všechny“ (s. 61).

Druhá část knihy *Justice Interruptus* je věnována reflexi diskursivní teorie, ve které Fraser vidí prostředek k tomu, aby bylo překonáno oddělení sociální oblasti a kultury. Její hlavní snahou je propojení diskursivní analýzy se strukturálním přístupem. V kapitole „K novému pojetí veřejnosti. Příspěvek ke kritice reálné demokracie“ se Fraser zabývá Habermasovým vysvětlením vzniku veřejnosti a navrhuje

kritickou rekonstrukci jeho modelu. Ve čtvrté kapitole „Pohlaví, lži a veřejnost. Reflexe jmenování Clarence Thomase“ Fraser na příkladu obvinění soudce Nejvyššího soudu ze sexuálního obtěžování zpochybňuje klasické liberální oddělení privátní a veřejné sféry. Následující kapitola „Genealogie ‘závislosti’“. Analýza klíčového konceptu americké sociální demokracie“ je věnována revizi foucaultovského pojetí vývoje konceptu ‘závislosti’. V poslední kapitole tohoto oddílu nazvané „Strukturalismus nebo pragmatika. O diskursivní teorii a feministické politice“ Fraser kritizuje Lacanovu teorii, která podle ní zvětčuje „symbolický řád“, a zároveň vyzdvihuje přínos diskursivní teorie pro feministickou teorii, a to na příkladu pragmatického modelu francouzské feministické psychoanalytičky Julie Kristevy.

Ve třetí části díla pak Fraser aplikuje svou obecnou teorii spravedlnosti na genderovou spravedlnost a formuluje feministickou kritickou teorii spravedlnosti, která propojuje antiesencialistickou kulturní politiku uznání s egalitární sociální politikou přerozdělování, a jejímž prostřednictvím Fraser usiluje o navržení „přesvědčivé vize radikální demokracie“. V kapitole „Multikulturalismus, antiesencialismus a radikální demokracie. Genealogie současné slepé uličky feministické teorie“ rozlišuje tři fáze druhé vlny amerického feminismu. Rekonstruuje zde historii americké debaty ohledně odlišnosti a upozorňuje na slabiny jak první fáze této debaty mezi feminismem rovnosti a feminismem difference, tak její druhé fáze soustřeďující se na odlišnosti mezi ženami. Nakonec rozebírá antiesencialistickou dekonstruktivistickou verzi feministické teorie a pluralistickou verzi multikulturalismu v rámci feminismu, jejichž prostřednictvím ilustruje třetí současnou fázi, která se zaměřuje na mnohonásobně se protínající odlišnosti. V souladu se svou dvoudimenzionální teorií kritizuje jednostranné zaměření těchto směrů (v současnosti dominantních) na kulturní politiku, která podle ní opomíjí nespravedlnosti způsobené politickou ekonomikou. Usiluje rovněž o vyřešení dilematu mezi antiesencialistickým skeptickým přístupem

ujal nejvíce pozornosti, vzhledem k tomu, jak je pro badatele a badatelky problematiky singles v relativně stabilním západním kontextu těžké odlišit tyto různé faktory.

Třetí sekce byla zaměřena metodologicky a soustředila se na klíčové problémy kvalitativního výzkumu, obzvláště zajímavá byla prezentace Ruth Lewis z Edinburské univerzity o otázkách spojených s kvalitativním výzkumem v rodinách (dětí, rodiče) především ve vztahu k rekrutaci, různorodým agendám, rolím, moci a vyjednávání. Podobně byla z metodologického hlediska ve smyslu etiky výzkumu zajímavá prezentace narativního výzkumu lidí trpících downovým syndromem a demencí (Karen Watchman z Down's Syndrome Scotland).

Centrum pro výzkum rodiny a vztahů, kde se konference uskutečnila, bylo vytvořeno v lednu 2001 a zaměřuje se na problematiku rodiny a vztahů obzvláště ve skotském kontextu. Centrum, přestože je umístěno v kampusu Edinburské univerzity, funguje v konsorciu s glasgowskou Caledonskou univerzitou a univerzitami v Aberdeenu, Glasgow a Stirlingu. V rámci centra nebo v kooperaci s ním jsou řešeny výzkumné projekty zaměřené na aktuální a objevující se otázky mezigeneračních vztahů, podmínek života specifických věkových skupin (např. nedávná výzkumná zpráva o padesátiletých ženách a jejich anticipaci stárnutí), zmenšování domácností apod. Centrum organizuje kratší metodologické kurzy, často zaměřené i na kvalitativní metody. Pro širší okruh odborné veřejnosti (sociální pracovníky, lokální politiky, městské plánovače apod.) centrum organizuje speciální konference.

Konference proběhla v rámci těchto aktivit již třetí rok. Svým zaměřením na kvalitativní přístup a jeho uplatnění ve výzkumu rodiny a vztahů reprezentuje unikátní fórum k prezentaci vyhraněně kvalitativních projektů v této specifické tematické oblasti. Přestože konference trvala pouze jeden den, šlo o ukázkou, jak intenzivní konference může být a jak rozsáhlou agendu může i jednodenní konference pokrýt. Během konference se uplatnily organizační zefektivňující pomůcky – např. evaluační formuláře pro každou pre-

k identitě a odlišnosti a multikulturalistickou snahou o ocenění a o podporu skupinových odlišností a identit. Řešení přitom vidí v nastolení nové diskuse „rovnost versus difference“, která může „propojit boj za antiesencialistický multikulturalismus s bojem za sociální rovnost“ (s. 187).

Ve svém novějším článku „Zmapování feministické imagace: Od přerozdělování k uznání a k reprezentaci“, který vyšel v loňském roce v časopise *Constellations*, se Fraser k tématu vývoje feministické debaty vrací a dává ji do souvislosti se současným politickým klimatem po 11. září 2001. Mluví přitom o nové fázi feministické politiky, která je charakterizována novým rámcem genderové spravedlnosti. Feminismus podle ní v současnosti čelí nové formě „metanespravedlnosti“, kterou Fraser nazývá chybným rámcem (misframing): „Nespravedlnost chybného rámce je způsobována vnučováním rámce teritoriálního státu nespravedlností pramenícím z nadnárodního kontextu. Důsledkem je zmanipulování politiky na úkor chudých a opovrhovaných, kterým není poskytnuta šance klást nadnárodní požadavky. V těchto případech se mohou boje proti nedostatečnému přerozdělování a proti zneuznání prosadit, popřípadě uspět, pouze pokud budou propojeny s bojem proti chybnému rámci“ (Fraser 2005: 305, překl. ZU). Feminističtí myslitelé a myslitelky proto musí vytvořit nový nadnárodní politický prostor, který by se odpovídajícím způsobem zaměřil na genderové nespravedlnosti pramenící z „bezbrannosti žen vůči nadnárodním silám“. Genderové nespravedlnosti musí být tudíž nahlíženy prizmatem přerozdělování, uznání a rovněž reprezentace, která podle Fraser představuje třetí dimenzi genderové nespravedlnosti. „Nadnárodní feminismus tedy tím, že protestuje proti chybnému rámci, proměňuje přístup k genderové spravedlnosti jako k problému třidimenzionálnímu, ve kterém musí být přerozdělování, uznání a reprezentace vyrovnaně začleněny“ (Fraser 2005: 305, překl. ZU). Při prosazování tohoto nového feministického projektu Fraser zdůrazňuje roli Evropské unie, které přisuzuje v globalizo-

vaném světě roli kompetentního partnera ostatních nadnárodních aktérů, jako je Organizace spojených národů a Světové sociální fórum.

V následujících kapitolách třetí části *Justice Interruptus* Fraser obhájí svůj přístup a poukazuje na přínos své koncepce prostřednictvím kritiky současných vlivných feministických přístupů. V kapitole „Kultura, politická ekonomie a difference. O Spravedlnosti a politice difference Iris Young“ Fraser interpretuje teorii difference Iris M. Young, kterou tato badatelka opírá o identifikaci pěti forem útlaku: 1. vykořisťování, 2. marginalizace, 3. bezmocnosti, 4. kulturního imperialismu, 5. násilí. Zatímco Young kritizuje Fraser za to, že dichotomizuje kulturu a ekonomii, Fraser svou kritiku Young zakládá naopak na námitce, že Young nedostatečně propojuje kulturu a politickou ekonomii. Podle Fraser Young zaujímá pozici multikulturalistické politiky difference, přičemž opomíjí politické dilemma, jak současně usilovat o spravedlivé přerozdělování a uznání. Jinými slovy, Young podle ní nenabízí normativní soud, který by umožnil odlišit emancipační odlišnosti od vylučujících; opodstatněné požadavky přerozdělování od neopodstatněných. Podle Fraser je totiž politika difference globálně neuplatnitelná, neboť existuje mnoho druhů různých odlišností, které vyžadují různé druhy nápravy. Proto je třeba promyslet kritickou teorii uznání, která by umožnila formulovat subtilnější diferencovanou politiku odlišnosti. V následující kapitole „Mylné protiklady. Odpověď Seyle Benhabib a Judith Butler“ Fraser prostřednictvím reakce na Seylu Benhabib a Judith Butler rozpracovává přístup, který překonává mylný protiklad kritické teorie a poststrukturalismu. Jinak řečeno usiluje o propojení normativní a diskursivní koncepce subjektivity. V poslední kapitole „Za rámec modelu pána a raba. O Sexuální smlouvě Carole Pateman“ Fraser interpretuje pojetí sexuální smlouvy u Carole Pateman a dokazuje, že Pateman podceňuje strukturální mechanismy, které vytvářejí nové formy podřízení odlišné od klasického modelu pána a raba.

zentaci, v nichž každý z posluchačů vyplňoval „Co bylo dobré na prezentaci?“ a „Co by se dalo zlepšit?“, což poskytovalo autorům a autorkám přínosnou zpětnou vazbu, a tak si vedle vyslovených komentářů odnášeli téměř statisticky relevantní informaci o pozitivěch a negativěch vlastní prezentace. Z hlediska přípravy prezentací organizátorky neponechaly nic náhodě a s velkým důrazem a dlouho předem distribuovaly návody a zestručněná doporučení ohledně přípravy powerpointových prezentací a časového managementu konferenčních vystoupení obecněji. Zároveň během vlastní konference vzhledem k vysokému počtu prezentací, navíc rozdělených do tří souběžných sekcí, velmi úzkostlivě dodržovaly časový rozvrh. Ten však nezabránil při pozdějšímu setkání nad společnou večeří v jedné z místních decentních restaurací rozsáhlým diskusím a interakcím mezi účastníky a účastnicemi. Tuto konferenci vřele doporučuji, je třeba sledovat webovou stránku Centra (www.crfr.ac.uk), termín pro zaslání abstraktu bývá v červenci.

OTCOVÉ PEČUJÍCÍ O DĚTI – SOUČÁST ŽIVOTNÍHO STYLU „JINÝCH“¹ MUŽŮ A SOUČÁST FIREMNÍ KULTURY (ZPRÁVA Z KONFERENCE)² / Hana Maříková

Muži, tatínkové starající se o své dítě, nejsou již tak „nesamozřejmí“, jako tomu bývalo kdysi (v dávnější i nedávnější minulosti). Nicméně otcové starající se o potomka během rodičovské dovolené, i když existují, nebývají mnohdy ještě vnímáni jako zcela „běžná záležitost“. Jejich výskyt u nás skutečně není stále příliš „hojný“ a je soustředěn zejména na větší města (konkrétně Prahu) a vzdělanější vrstvy (jak potvrzují statistická data uplynulých dvou let). Zhruba tisíc mužů na oficiální rodičovské dovolené (uvolnění ze zaměstnání) (a s velkou pravděpodobností fakticky o něco více – neboť doma s dítětem může rodičovský příspěvek pobírat i ten muž, kte-

Nancy Fraser v této knize zásadním způsobem proměňuje přístup k pojetí spravedlnosti. Kritikou jak ekonomického, tak kulturního redukcionismu a svou obhajobou dvoudimenzionální teorie spravedlnosti navrhuje inovativní koncepci, která navíc smiřuje zdánlivé protiklady a překonává tak jednostrannost některých teoretických paradigmat. V současných pracích Fraser argumentačně propracovává svůj teoretický projekt a navrhuje třídimenzionální teorii spravedlnosti reagující na urychlení globalizace, která problematizuje rámec vestfálského teritoriálního státu a uvádí do pohybu nové politické boje vztahující se k reprezentaci. Opuštěním národního rámce se Fraser dostává do centra současných teoretických úvah o možnostech prosazení globální spravedlnosti v podobě více rovnostářské a demokratičtější světové společnosti. „Tím, že budeme tematizovat problém rámce, dostaneme se k dalším překážkám, které stojí v cestě dosažení spravedlnosti – překážky, které nejsou ani ekonomické, ani kulturní, ale politické. Reprezentace tak tvoří třetí, politickou dimenzi spravedlnosti, vedle dimenze ekonomické, tj. redistribuce, a dimenze kulturní, tj. uznání“ (Fraser, Hrubec 2004: 158). Fraser tudíž v současnosti rozvíjí kritickou teorii globální spravedlnosti poukazem na problém chybného rámce, který propojuje se svým předchozím přístupem.

Literatura

- Fraser, N. 1997. *Justice Interruptus: Critical Reflexions on the „Postsocialist“ Condition*. New York & London: Routledge.
Fraser, N., Hrubec, M. 2004. „Rozhovor“. *Politologická revue*, prosinec 2004.
Fraser, N., 2005. „Mapping the Feminist Imagination: From Redistribution to Recognition to Representation“. *Constellations*, Vol. 12, No. 3: 295–307.

Poznámky

- 1 Předkládaná recenze je částečně pozměněnou verzí původní anglické recenze „Nancy Fraser: *Justice Interruptus: Critical Reflexions on the „Postsocialist“ Condition*.“ *Czech Sociological Review*, Vol. 41, No. 6, p. 1118–1121.
- 2 Dvoudimenzionální přístup Fraser podrobněji rozvíjí ve své nejnovější knize *Přerodělování nebo uznání?* Praha: Filosofia, 2004.
- 3 Pro účel posouzení stupně dosažené genderové spravedlnosti jednotlivých modelů sociálního státu Fraser uvádí sedm normativních principů: 1. princip neexistence chudoby, 2. princip neexistence vykořisťování, 3. princip rovného příjmu, 4. princip rovnosti ve volném čase, 5. princip rovného respektu, 6. princip neexistence marginalizace a 7. princip neexistence androcentrismu.

DLOUHÉ DEVATENÁCTÉ STOLETÍ MODERNÍ EVROPSKÉ ŽENY /

Lenka Veselá

ABRAMSOVÁ, LYNN. 2005. *ZROZENÍ MODERNÍ ŽENY. EVROPA 1789–1918*.

BRNO: CENTRUM PRO STUDIUM DEMOKRACIE A KULTURY.

Britská historička Lynn Abrams se dlouhodobě zabývá sociální historií a její kniha z roku 2002 *The making of modern women* představuje výsledek dlouholetého srovnávacího výzkumu dějin evropských žen a ženských hnutí, mapujícího tzv. dlouhé devatenácté století (období od francouzské revo-

luce do první světové války). Odvážně zvolený rozsah zkoumané oblasti a rozsáhlé zdroje, ze kterých Abrams čerpá, jí umožnily v přehledné formě ukázat nadnárodní podobnosti i národnostní a sociokulturní specifika evropských dějin z pohledu života žen, na druhé straně se v některých mo-

řý vykonává „svobodné podnikání“ či který omezil nebo dokonce přerušil činnost jako osoba samostatně výdělečně činná, možná dokonce jako osoba podnikající), skutečně neznamená ohromující údaj ani zásadní „průlom“ ve vnímání muže a ženy jako pracovní síly s určitými stereotypními³ charakteristikami, ani ve vnímání mužů a „jejich“ identit/y.⁴

Sami muži, kteří jsou či byli „na rodičovské“, jsou si vědomi toho, že existují prostředí, která jsou k realizaci možnosti být s malým dítětem doma vstřícnější, tolerantnější a naopak (stejně tak jako existují situace, které k této realizaci přispívají, usnadňují ji či dokonce navozují). V „typický“ mužských povoláních, resp. všude tam – v podnicích, firmách, organizacích, kde výrazně dominuje maskulinní (nejen) firemní kultura, nebývá pečovatelské vnímání jako „znak“ toho „pravého“, „správného“ chlapa či muže. V tomto typu organizací nejenže se o možnosti, že by muž mohl zůstat doma s dítětem ať na rodičovské dovolené nebo „na paragrafu“ vůbec neuvažuje, natož aby zde byly aktivně vytvářeny programy na podporu rovnosti příležitostí mužů a žen v rámci firmy, včetně cílené podpory využívání rodičovské dovolené muži. Toho u nás ostatně nejsou schopny žádné zaměstnavatelské organizace, pokud vím. V lepším případě tuto skutečnost „strpí“ bez poznámek a komentářů.

Jinak je tomu na „osvíceném“ severu, ve skandinávských zemích, kde se firmy tomuto tématu věnují jako tématu zcela legitimnímu a společensky závažnému. Na konferenci byl prezentován jeden příklad za všechny. Jednalo se o dánskou nadnárodní telekomunikační firmu TDC, která pouze v Dánsku zaměstnává zhruba 14 tisíc lidí. Možná, že díky své silné pozici na trhu, neboť firma se úspěšně uplatňuje nejen v rámci Skandinávie, ale také údajně ve střední Evropě, nebo spíše v důsledku celkově „jiné kultury“ severu – s jejím důrazem na solidaritu a zodpovědnost zároveň, se firma hlásí ke společenské odpovědnosti firmy (respektive k odpovědnosti kulturní, sociální a environmentální), hlásí se k uplatňování politik rovnosti, včetně té genderové, jejíž nedílnou součástí